

چگونه می‌توان یک مطالعه کیفی خوب انجام داده و به خوبی آن را گزارش نمود؟

نقد مقاله:

به کارگیری اصول آموزش گفت و شنودی "ولا" در آموزش‌های دوران بارداری: مطالعه کیفی

مرتضی عرب زوزنی*

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / تیر ۱۳۹۳؛ ۱۴(۴): ۳۶۷ تا ۳۷۰

سردبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

مقاله‌ای با عنوان به کارگیری اصول آموزش گفت و شنودی "ولا" در آموزش‌های دوران بارداری: مطالعه کیفی، در مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، مرداد ۱۳۹۲ / (۵) ۱۳ / در صفحات ۳۷۳ تا ۳۸۷ چاپ شده است (۱). این مقاله به صورت کیفی در سال ۱۳۹۰ در یکی از واحدهای مراقبت بارداری استان تهران انجام شده است. اینجانب به نویسنده مقاله بابت انجام چنین کار خوبی تبریک گفته ولی ذکر چند نکته را لازم می‌دانم:

یکی از موضوعات درخور توجه در تحلیل محتوای کیفی، تصمیم‌گیری درباره‌ی این موضوع است که آیا تحلیل بر محتوای پنهان تأکید می‌کند یا آشکار؛ زیرا محتوای آشکار و محتوای پنهان در تحلیل محتوای کیفی به تفسیر مربوطند، ولی تفسیرها در عمق و سطح انتزاع متفاوتند (۲). از آنجا که چکیده مقاله در بسیاری از موارد به عنوان تنها منبع دسترسی افراد به مطالعه می‌باشد، لذا تطابق مطالب نوشته شده در چکیده با متن اصلی یکی از ضروریات مهم در گزارش هر مقاله می‌باشد. یکی از مهم‌ترین نکات در نوشتن چکیده مقاله، روش کار آن می‌باشد. در قسمت روش کار در چکیده این مقاله تعداد شرکت‌کنندگان ۱۵ نفر ذکر شده است در حالی که در متن اصلی مقاله در قسمت روش کار ۱۱ نفر عنوان شده است که نشان دهنده تناقض بین چکیده و اصل مقاله می‌باشد. همچنین رفرنس دهی در مقالات علمی در این سطح مقوله مهمی می‌باشد و به نظر نمی‌رسد رفرنس دهی از یک روزنامه در یک مقاله علمی پژوهشی کار مناسبی باشد آن گونه که در رفرنس شماره ۳ این مقاله آمده است.

در قسمت روش‌ها، اولین جمله از جانب نویسنده بیان شده است (پژوهشگر در پی این بوده است) و تا حدودی بیان‌کننده هدف مطالعه می‌باشد و لذا برای این جمله دادن رفرنس مناسب نمی‌باشد مگر این که این جمله از آن مقاله نقل شده باشد (رفرنس ۱۴). در پاراگراف دوم قسمت روش‌ها نیز پس از رفرنس شماره ۱۵ نقطه قرار داده شده است و این در صورتی است که جمله بعد کامل‌کننده جمله قبل می‌باشد و جمله اول به خودی خود معنای خاصی ندارد، لذا گذاشتن نقطه با قواعد

* نویسنده مسؤؤل: مرتضی عرب زوزنی، دانشجوی کارشناسی ارشد ارزیابی فناوری سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.
arab.hta@gmail.com

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۱۲/۱۱، تاریخ اصلاحیه: ۹۳/۲/۱، تاریخ پذیرش: ۹۳/۳/۳

نگارشی مناسبی ندارد.

یکی از موضوعات مهم و مورد تأکید در مطالعات کیفی استفاده از فرم رضایت آگاهانه می‌باشد (۳ و ۴) که به نظر می‌رسد در این مطالعه استفاده نشده است، یا اگر هم استفاده شده در نوشتن مقاله به آن اشاره‌ای نشده است که این امر می‌تواند از کیفیت مطالعه بکاهد.

اغلب مطالعات کیفی توسط بیش‌تر از یک نفر انجام می‌شود که این کار باعث افزایش توان مطالعه می‌شود (۵). نکته مهم دیگر در این مطالعه انجام یک مطالعه کیفی توسط تنها یک نفر می‌باشد که تا حدود زیادی می‌تواند کیفیت مطالعه را کاهش دهد. این در صورتی می‌باشد که استخراج اطلاعات در مطالعات کیفی غالباً توسط دو نفر انجام می‌شود و موارد اختلاف بین این دو نیز از طریق اجماع طرفین یا یک شخص سوم برطرف می‌گردد (۳).

نویسنده در دو قسمت کار بیان کرده است که از نظرات ده متخصص استفاده کرده است که در قسمت قدرانی هیچ اشاره‌ای به آن نشده است که از لحاظ اخلاقی مناسب نمی‌باشد (قسمت روش کار انتهای پاراگراف دوم و چهارم). در قسمت محدودیت‌ها هم بیان شده است که امکان دستیابی به افراد بیش‌تری که تجربه شرکت در نشست‌های آموزشی گروهی دوران بارداری را داشته باشند برای پژوهشگر فراهم نبود و این در صورتی است که پژوهشگر بیان کرده است که به اشباع داده‌ها رسیده است اگر این امر محدودیت محسوب می‌شد پژوهشگر به اشباع داده‌ها نمی‌رسید و حالا که به اشباع رسیده است، به نظر می‌رسد بحث محدودیت در این زمینه منتفی می‌باشد.

منابع

1. Ahmadi FZ. [Application of the Principles of Vella's Dialogue Education in Antenatal Education Programs: A Qualitative Research]. IJME. 2013; 13(5): 373-87. [persian]
2. Iman MT, Noshadi M. [Tahlil Mohtavaye kayfi]. Pazhuhesh. 2011; 3(2): 15-44. [persian]
3. Morse JM, Field PA. Qualitative research methods for health professionals. 2th ed. Michigan: SAGE; 1995.
4. Miller T, Mauthner M, Birch M, Jessop J. Ethics in qualitative research. 2th ed. Michigan: SAGE; 2012.
5. Holloway I, Wheeler S. Qualitative research in nursing and healthcare. 3th ed. Wiley-Blackwell; 2010.

پاسخ به نقد مقاله:

فاطمه زهرا احمدی*

سر دبیر محترم مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی

با سلام و سپاس از شما، پاسخ به نقد مقاله «به کارگیری اصول آموزش گفت و شنودی «ولا» در آموزش‌های دوران بارداری: مطالعه کیفی»، خدمت شما تقدیم می‌گردد:

نخستین مسأله‌ای که در نقد به آن اشاره شده است عدم «تطابق مطالب نوشته شده در چکیده با متن اصلی» است. اگر نگاهی دوباره به مقاله شود با مراجعه به صفحه‌ی چهار آشکار خواهد شد که در این پژوهش یک نشست آموزشی نیز مورد مشاهده قرار گرفته است و این چهار نفر تفاوت مربوط به شمار شرکت‌کنندگان در آن نشست است که در مجموع در کنار یازده نفر مصاحبه شونده عدد پانزده به دست آمده است.

در رابطه با این نقد که «به نظر نمی‌رسد رفرنس‌دهی از یک روزنامه در یک مقاله علمی پژوهشی کار مناسبی باشد» باید عرض شود که در پژوهش‌های علمی، روزنامه‌ها نیز می‌توانند مورد استناد قرار بگیرند. اگر چنین نبود هرگز در شیوه‌نامه انجمن روانشناسی آمریکا، A.P.A، چگونگی استناد به روزنامه در کنار شیوه‌های مختلف استناد ذکر نمی‌گردید (۱).

افزون بر آن، باور منتقد بر آن است که «یکی از موضوعات مهم و مورد تأکید در مطالعات کیفی استفاده از فرم رضایت آگاهانه می‌باشد. که به نظر می‌رسد در این مطالعه استفاده نشده است». مطلبی که در این جا باید مورد توجه قرار گیرد آن است که در پژوهش‌های کیفی تلاش می‌شود تا داده‌ها به طور مستقیم از موقعیت طبیعی به دست آیند. منظور از موقعیت طبیعی موقعیتی است که در آن هیچ‌گونه دست کاری صورت نمی‌گیرد (۲ و ۳). با ورود به میدان پژوهش، پژوهشگر دریافت که استفاده از فرم رضایت آگاهانه به این فرایند آسیب می‌رساند و طبیعی بودن موقعیت را بر هم می‌زند. اما از آنجایی که باید حقوق شرکت‌کنندگان محترم شمرده شود. همان‌گونه که در صفحه‌ی سوم مقاله، بند دوم ستون دوم، اشاره شده است کسب اجازه از آنها در موارد مختلف از جمله ضبط کردن صدا مورد توجه قرار گرفته است.

در رابطه با این گفته که «اغلب مطالعات کیفی توسط بیش‌تر از یک نفر انجام می‌شود» باید گفته شود که در هیچ یک از منابعی که در بخش ارجاعات مقاله به آنها اشاره شده است و مربوط به صاحب‌نظران مشهور در حوزه‌ی پژوهش کیفی است چنین ضرورتی بیان نشده است. از آن گذشته اگر انجام پژوهش توسط بیش از یک نفر را ضروری بیندازیم باید گفت که این پژوهش همان‌گونه که در مقاله نوشته شده است برگرفته از پایان نامه بوده است و پژوهشگر از راهنمایی استاد راهنما و مشاور و افزون بر آن راهنمایی خانم دکتر جین ولا بهره برده است.

در پایان لازم است از نقد کننده محترم برای دقتی که در خواندن مقاله داشته‌اند و نقدهای خوبی که بر آن داشته‌اند سپاس‌گزاری کنم.

منابع

1. Horri A, Shahbodaghi A. [Shivehaye Estenad dar negareshe elmi, rahnemoudhaye baynolmelali]. Tehran:

* نویسنده مسؤول: نویسنده مسؤول فاطمه‌زهرا احمدی، دانشجوی دکتری مطالعات برنامه درسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. midwife79@gmail.com

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۳/۲۵، تاریخ اصلاحیه: ۹۳/۳/۲۶، تاریخ پذیرش: ۹۳/۳/۳۰

- Tehran University ; 2009. [Persian]
2. Frankel JR, Wallen NE. How to design and evaluate research in education. 7th ed. New York: McGraw-Hill; 2009.
  3. Merriam SB. Qualitative Research: A guide to design and implementation. 2thed. San Francisco: Jossey-Bass; 2009.